

Patrycja Kinga Knast¹
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID ID: 0000-0001-9426-1268
e-mail: knast@doktorant.umk.pl

Anonimowe społeczeństwo². O stosunku grup wsparcia opartych o Program 12 Kroków i 12 Tradycji wobec mediów

ABSTRAKT

W artykule podejmuję problematykę związaną ze stosunkiem uczestników grup wsparcia opartych o Program 12 Kroków i 12 Tradycji wobec mediów. Dokonując analizy poszczególnych praktyk (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej odnoszę się do teoretycznego rozumienia mediów zaproponowanego przez Jana P. Hudzika oraz terminu przestrzeń medialna w ujęciu Marty Wrońskiej. Omawiając wewnętrzne normatywne stosunki do mediów, przyjmuję i badam Tradycję 11 jako determinującą kontakt z i za pośrednictwem mediów. Następnie przywołuję i omawiam poszczególne praktyki oraz pokazuję ich schemat oddziaływania wewnątrz i na zewnątrz anonimowego społeczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE: stosunek wobec mediów, 12-krokowe grupy wsparcia, anonimowość

Wstęp

Inspiracją do podjęcia analizowanego w artykule zagadnienia były przede wszystkim moje prywatne doświadczenia uczestnictwa w grupie wsparcia opartej o Program 12 Kroków, które zaowocowały wykorzystaniem ich do stworzenia projektu dysertacji doktorskiej. Natomiast bezpośrednią przyczyną podjęcia niniejszej problematyki było zaproszenie do udziału w konferencji „Media w przestrzeni społecznej – przestrzeń społeczna w mediach” odbywającej się na

¹ Data złożenia tekstu do Redakcji „MiS”: 19.09.2018 r.; data zatwierdzenia tekstu do druku: 29.11.2019 r.

² Nazwę *anonimowe społeczeństwo* zapożyczam i tłumaczę na język polski na podstawie książki C. Fróis, *The Anonymous Society. Intensity, Transformation and Anonymity in 12 Step Associations*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2009, s. 175-176. Fróis nazywa anonimowym społeczeństwem osoby biorące udział w grupach wsparcia opartych o program 12 Kroków, uczestniczące w mityngach oraz budujące swoje relacje interpersonalne pomiędzy sobą i jednocześnie nie ujawniające swojej tożsamości.

Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej dnia 13 grudnia 2019 r. Organizatorzy zachęcali do szerszego przestudiowania proponowanej przez nich tematyki wydarzenia, dzięki czemu mogłam zobaczyć, że udział grup wsparcia w przestrzeni medialnej nie jest wystarczająco przebadany przez badaczy społecznych w Polsce i za granicą. Skupiają się oni bowiem najczęściej na trzech zagadnieniach: skuteczności Programu 12 Kroków i 12 Tradycji jako formy terapeutycznej³, sposobie funkcjonowania grup⁴, rozwoju duchowym oraz jego wpływie na jakość życia⁵, czy budowaniu społeczności składającej się z uczestników grup wsparcia⁶. Ponowna analiza literatury pozwoliła mi także zrozumieć, że jest to temat ważny nie tylko z perspektywy naukowej, lecz także społecznej. Grupie będącej dotychczas nosicielem piętna społecznego, unikającej stygmatyzacji pierwotnej lub/i wtórnej, pozwala się wypowiedzieć przez swojego rzecznika⁷. Chcę, aby moje analizy łączyły moją wiedzę wypracowaną podczas uczestnictwa w spotkaniach grup wsparcia oraz rzetelność naukową badacza społecznego.

Szczegółowe pytania, które stawiam sobie w tym artykule, brzmią: w jaki sposób anonimowe społeczeństwo (nie)uczestniczy w przestrzeni medialnej oraz jaki jest wewnętrzny stosunek do takich praktyk (nie)uczestnictwa? Uważam także, że aby zachować spójność teoretyczną i logiczną niniejszego artykułu należy również doprecyzować niektóre pojęcia. Przede wszystkim chciałabym przywołać definicję terminu „media”. Jan P. Hudzik pisze:

„(...) media to techniczne artefakty służące porozumiewaniu się ludzi, czyli komunikowaniu – tzn. przesyłaniu, przekazywaniu (od łac. *communicare* ‘dzielić, brać udział, uczynić wspólnym, połączyć’) – przechowywaniu i dystrybuowaniu informacji. Pojęcie medium zostaje tu w gruncie rzeczy sprowadzone do pojęcia znaku, czyli czegoś, co jest nam dane zmysłowo i odnosi nas do czegoś innego niż to właśnie, pod warunkiem, że jesteśmy wyposażeni w odpowiednią wiedzę, że znamy konwencje, społeczne umowy w tym zakresie”⁸.

³ B. Mikołajczyk, *Dwanaście anonimowych kroków donikąd*, „Zeszyty Naukowe Uczelnianej Rady Doktorantów Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego”, 2013, nr 1, s. 27-41; B. L. Young, Ch. Timko, *Benefits and Costs of Alcoholic Relationships and Recovery Through Al-Anon*, „Substance Use & Misuse”, 2015, nr 50, s. 62-71.

⁴ M. A. Davey-Rothwell, S. J. Kuramoto, C. A. Latkin, *Social Networks, Norms, and 12-Step Group Participation*, „The American Journal of Drug and Alcohol Abuse”, 2008, nr 34, s. 185-193.

⁵ M. Wnuk, *Rola religijności dla nadziei Anonimowych Alkoholików*, „Polskie Forum Psychologiczne”, 2008, nr 13 (1), s. 33-49; J. W. Mullins, *Spirituality and The Twelve Steps*, „International Journal of Applied Psychoanalytic Studies”, 2010, nr 7(2), s. 152-160; J. Sandoz, *Finding God thought the Spirituality of the 12 Steps of Alcoholics Anonymous*, „Religions”, 2014, nr 5, s. 948-960; (1), s. 33-49. M. Wnuk, *Rola religijności dla nadziei Anonimowych Alkoholików*, „Polskie Forum Psychologiczne”, 2008, nr 13 (1), s. 33-49.

⁶ C. Fróis, *The Anonymous Society. Identity, Transformation and Anonymity in 12 Step Associations*, Cambridge Scholars Publishing: Newcastle upon Tyne 2009.

⁷ Znając swoje położenie zawodowe oraz związane z uczestnictwem w praktykach grup wsparcia zauważam, że w świadomości niektórych osób funkcjonują jako osoba mogąca pełnić funkcję rzecznika grupy w kontakcie z innymi grupami społecznymi. E. Goffman, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 58 i n.

⁸ J. P. Hudzik, *Wykłady z filozofii mediów. Podstawy nauki o komunikowaniu*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2017, s. 30.

Przytoczone wyjaśnienie terminu zwraca uwagę na normy społeczne, które ułatwiają zrozumienie mediów. Moim zdaniem jest to niezwykle istotny element tej definicji, ponieważ pozwala on zrozumieć wewnętrzną konwencję rozumienia praktyk (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej w odniesieniu do zespołu zasad normatywnych badanej grupy, jakim są Kroki i Tradycje. Inaczej bowiem, jak pokazuje to wyraźnie literatura przedmiotu, rozumiane są Kroki i Tradycje przez uczestników grup wsparcia, a inaczej przez badaczy społecznych⁹, co powoduje pewien dysonans poznawczy. Dlatego też tak istotne jest rozumiejące podejście do norm wewnętrznych, ich kontekstowość oraz sposób funkcjonowania w badanej grupie.

Przestrzeń medialną, za Martą Wrońską, rozumiem jako obszar:

„życia społecznego podlegający ciągłej zmianie wywołanej przez intensywny rozwój mediów. Charakteryzuje ją ogromna złożoność, dynamika i zmienność jej struktury, wielość bodźców, wpływów i oddziaływań. Przestrzeń medialna to szeroko rozumiana sfera relacji międzyludzkich, dla których środkiem jest przekaz medialny w różnorodnej formie”¹⁰.

Natomiast praktykami (nie)uczestnictwa będę nazywała wszelkie formy aktywności członków grup wsparcia opartych o Program 12 Kroków w przestrzeni medialnej. Respondentka uczestnicząca w badaniach, omawiając praktyki grup związane z uczestnictwem w przestrzeni medialnej, powiedziała:

„No zasadą jest też to, że grupy mityngowe nie reklamują się, tak? Nie... dbają o anonimowość, więc no nie mamy tutaj jakiegoś... takiej, nie wiem, jawnej reklamy w radiu czy gdzieś tam. Więc możemy wywieszać plakaty, możemy wywieszać informacje, możemy wyklądać wizytówki czy jakieś foldery gdzieś”¹¹.

Interesujące z perspektywy prowadzonej analizy jest stwierdzenie, że grupy mityngowe nie uczestniczą w jawnej reklamie, dlatego też swoje działania nazywają przyciąganiem. Polega ono na wieszaniu plakatów, pozostawianiu ulotek oraz ma charakter informacji udostępnianych na stronie internetowej¹².

Bartosz Mikołajczyk zauważa, że: „Ta reguła (Tradycja 10 – P.K.) została przeniesiona również na inne grupy ›Anonimowych‹”¹³. Autor wyraził wprost panującą tendencję pośród różnych grup wsparcia opartych o Program 12 kroków do całkowitego przenoszenia zasad funkcjonowania Anonimowych Alkoholików

⁹ Odnosząc się do zróżnicowanego rozumienia Tradycji i Kroków w środowisku badaczy i w środowisku badanych, chciałam zwrócić uwagę na to, że niektóre Tradycje grup wsparcia (10, 11 i 12) regulują ich kontakt ze światem zewnętrznym oraz chronią przed (ponowną) stygmatyzacją, natomiast przez niektórych badaczy odbierane są jako blokujące badania społeczne, zob. B. Mikołajczyk, *Dwanaście anonimowych...*, op. cit., s. 30-31, czy I. Kaczmarczyk, *Wspólnota Anonimowych Alkoholików w Polsce. Alkoholowe dno i co to znaczy trzeźwieć*, ENETIA Wydawnictwo Psychologii i Kultury, Warszawa 2008, s. 90.

¹⁰ <http://www.multimedia.univ.rzeszow.pl/?p=1156> (16.12.2019).

¹¹ Przywoływany fragment wypowiedzi pochodzi z wywiadu z organizatorką grupy wsparcia ADZ (O2: O – organizatorka, 2 - numer wywiadu).

¹² Więcej na ten temat zobacz: <http://www.przystan-m.pl> (16.12.2019).

¹³ B. Mikołajczyk, *Dwanaście anonimowych...*, op. cit., 1, s. 30-31.

(AA) do innych grup. Jest to niezwykle istotne wskazanie, gdyż pozwala mi przeprowadzić dalsze rozważania w odniesieniu do sposobu rozumienia i wykorzystywania niektórych pojęć związanych z funkcjonowaniem grup dwunastokrokowych w języku zaproponowanym przez AA i przyjętym również przez ADZ¹⁴, dzięki czemu przeniesienie i sama analiza jest działaniem uprawnionym. Natomiast samo to zjawisko występuje, ponieważ nie wszystkie grupy wsparcia oparte o Program 12 Kroków i 12 Tradycji wypracowały własną literaturę kierowaną do uczestników mitingów¹⁵. Podobnie jest z literaturą naukową, która w znacznej mierze opisuje łatwiej dostępne i bardziej znane grupy Anonimowych Alkoholików, Anonimowych Narkomanów (NA) oraz AI-Anon, dlatego też odwołując się do poszczególnych pozycji omawiających tematykę 12 kroków, najczęściej powołuję się na badania dotyczące wymienionych powyżej.

Anonimowe Osoby w Dysfunkcyjnych Związkach oraz Anonimowi w Rozwoju – historia grup

Stowarzyszenie Przystań M powstało w roku 2008. Celem jego ustanowienia było prawne usankcjonowanie funkcjonowania pierwszej grupy wsparcia, która działała w prywatnym domu Małgorzaty Z. w W. Następnie, w związku z przeniesieniem się Małgorzaty Z. do S. i jej aktywnością związaną z tworzeniem grup wsparcia ADZ, została utworzona grupa w B. Kolejną grupę wsparcia zorganizowano w Poznaniu, a następane w: G., T., K. i druga grupa w W. W T. zostały uruchomione trzy grupy wsparcia.

Ideą powołania grup wsparcia ADZ było własne doświadczenie Małgorzaty Z. oraz jej współpracowniczek. Twierdzą one bowiem, że dostrzegły mechanizmy podobne do tych funkcjonujących w uzależnieniu od alkoholu, w przypadku niektórych osób uzależniających się emocjonalnie od drugiego człowieka¹⁶. Drugim powodem utworzenia programu Anonimowych w Dysfunkcyjnych Związkach był fakt, iż niektóre z osób doświadczały pustki duchowej. Natomiast Anonimowi w Rozwoju są odpowiedzią na rozwój psychologii pozytywnej, odchodzącej od skupiania się na diagnozie pacjenta na rzecz pracy nad zachowaniami adaptacyjnymi ułatwiającymi uczestnictwo w życiu społecznym¹⁷.

¹⁴ Zob. <http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz> (27.01.2020).

¹⁵ Por. R. Room, *Alcoholics Anonymous as Social Movement*, [w:] *Research on Alcoholics Anonymous. Opportunities and Alternatives*, B. S. McCarty, W. R. Miller (red.), Rutgers Center of Alcohol Studies, New Brunswick 1997, s. 167-187.

¹⁶ Myślę, że uzależnienie od drugiego człowieka, o którym mówiła Małgorzata Z., można definiować w kategoriach uzależnienia emocjonalnego. Zob. np. M. Beattie, *Koniec współuzależnienia. Jak przestać kontrolować życie innych i zacząć troszczyć się o siebie*, Media Rodzina, Poznań 2003, por. L. Cierpiątkowska, *Alkoholizm. Przyczyny. Leczenie, profilaktyka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2000, s. 89-105.

¹⁷ O AwR napisałam na podstawie doświadczeń grupy oraz przekonań osoby, która ją założyła.

ADZ i AwR funkcjonują w oparciu o odpowiednio zmodyfikowany program 12 Kroków i 12 Tradycji zaczerpnięty od Anonimowych Alkoholików¹⁸.

12 Tradycji ADZ/AwR jako wewnętrzny system normatywny

Omawiając wewnętrzny system normatywny grup wsparcia ADZ/AwR będą odnosiła się tylko do 12 Tradycji, bowiem to one służą spojeniu grupy (Tradycja Pierwsza), odpowiadają za wzorce zachowań ze światem zewnętrznym (Tradycje Czwarta, Piąta, Szósta, Siódma, Ósma, Dziesiąta, Jedenasta), regulują kwestie przynależności do grupy (Tradycja Trzecia, Piąta). Kontakt ze światem zewnętrznym jest ograniczony, bowiem uczestnicy mityngów skupiają się na rozwiązywaniu własnych problemów. Najczęściej następuje on wtedy, gdy nowa osoba przychodzi, aby przyłączyć się do grupy, podczas gdy 12 Kroków stanowi tę część programu, która umożliwia indywidualny rozwój jednostki w sensie 'psychologicznym'.

Poniżej przywołam wszystkie Tradycje, jednakże do właściwej analizy posłuży mi Tradycja Jedenasta. Oto pełne brzmienie 12 Tradycji ADZ:

¹⁸ Koncepcja Programu Dwunastu Kroków i Dwunastu Tradycji narodziła się w latach 30. XX w. w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Za pierwszy mityng uznaje się spotkanie Billa W. i dra Boba w Akron (Ohio). Spotkanie to poprzedziło doznanie duchowe Billa W., podczas jego kolejnej wizyty w szpitalu psychiatrycznym. Po wyjściu ze szpitala Bill W. rozmawiał z osobami uzależnionymi od alkoholu, gdyż zauważył, że dzięki temu jest mu łatwiej zachować trzeźwość. Podczas swojej podróży służbowej do Ohio, Bill W. był na granicy zapicia. Zadzwonił więc, w poszukiwaniu pomocy, do miejscowego pastora. Poprosił, aby ten skontaktował go z pijakiem. Tak doszło do wielogodzinnego spotkania z dr. Bobem. Po powrocie Billa W. do Nowego Jorku, on i dr Bob aktywnie uczestniczyli w spotkaniach z innymi pijakami, podczas których rozmawiali o swoim uzależnieniu. Praktyki te zaczęły przynosić skutek – osoby będące w grupach utrzymywały abstynencję. Przy współpracy dra Silkwortha stworzono pierwszą koncepcję alkoholizmu jako choroby (duszy, ciała i umysłu) (por. *Anonimowi Alkoholicy. Opowieść o tym, jak tysiące mężczyzn i kobiet wyzdrowiało z alkoholizmu*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2018). Przed powstaniem grup AA alkoholizm nie był jednostką chorobową, lecz był uznawany za słabość charakteru. Dlatego też najczęściej „leczono” go detoksem. Zabieg ten nie był skuteczny, ponieważ oczyszczał organizm z zatrucia alkoholowego, jednak nie zmieniał świadomości i sposobu myślenia osób uzależnionych. Zabiegi detoksykacyjne przyczyniały się do okresów trzeźwości, jednakże było to psychicznie i fizycznie wykańczające doświadczenie, gdyż po wyjściu ze szpitala osoby uzależnione nie otrzymywały odpowiedniego wsparcia. Zostawały same i wracały do swojego dotychczasowego środowiska, co powodowało kolejny nawrót choroby. Natomiast w kwestiach społecznych osoby uzależnione od alkoholu były stygmatyzowane. Doświadczały odrzucenia społecznego i ogólnej niechęci. Natomiast spotkania z innymi alkoholikami przynosiły osobom uzależnionym ulgę, ponieważ zapewniały poczucie bycia zrozumianym i zaakceptowanym. Dwanaście Kroków uczy bowiem, że alkoholik wobec swojej choroby jest bezsilny i potrzebuje pomocy (w tym pomocy Siły Wyższej), aby podjąć proces zdrowienia (którego abstynencja alkoholowa jest pierwszym krokiem, kolejnym zaś zmiana schematów myślenia i postępowania). Rozwojowi tego procesu towarzyszy zdobywana podczas pracy na krokach samoświadomość oraz uczenie się nowych technik radzenia sobie z reakcjami emocjonalnymi. Dwanaście Kroków jest programem gruntownej reorganizacji na poziomie duchowym i umysłowym, rozpoczynającym się od Kroku Czwartego (rachunek sumienia, inwentarz cech wymagających zmiany). Wydaje się także, że na ówczesne czasy (lata 30. XX w.) był to rewolucyjny program przynoszący skutki terapeutyczne. Skupiał się bowiem na rzeczywistych problemach z ograniczoną dojrzałością emocjonalną pośród osób uzależnionych, nie tylko na oczyszczeniu organizmu z nadmiaru alkoholu.

1. Nasze wspólne dobro powinno być najważniejsze, wyzdrowienie każdego z nas zależy bowiem od jedności Anonimowych osób w Dysfunkcyjnych Związkach.
2. Jedynym i najważniejszym autorytetem w naszej wspólnotcie jest miłujący Bóg, jakkolwiek może się On wyrażać w sumieniu każdej osoby. Nasi przewodnicy są tylko zaufanymi sługami, nie mają nad nami żadnej władzy.
3. Jedynym warunkiem przynależności do ADZ jest pragnienie zaprzestania kierowania życiem innych osób oraz chęć i gotowość do uzdrowienia lub zakończenia swoich trudnych relacji, do zaprzestania krzywdzenia siebie i innych.
4. Każda grupa powinna być niezależna we wszystkich sprawach, z wyjątkiem tych, które dotyczą innych grup lub ADZ jako całości.
5. Każda grupa ma jeden główny cel: nieść postanie osobie cierpiącej w dysfunkcyjnym związku, która wciąż jeszcze cierpi.
6. Grupa ADZ nigdy nie powinna popierać, finansować ani używać nazwy ADZ żadnym pokrewnym ośrodkom, ani jakimkolwiek przedsięwzięciom, ażeby problemy finansowe, majątkowe lub sprawy ambicjonalne nie odrywały nas od głównego celu.
7. Każda grupa ADZ powinna być samowystarczalna i nie powinna przyjmować dotacji z zewnątrz.
8. Działalność we wspólnotcie ADZ powinna na zawsze pozostać honorowa, dopuszcza się jednak zatrudnianie niezbędnych pracowników w służbach ADZ.
9. ADZ nigdy nie powinni stać się organizacją: dopuszcza się jednak tworzenie służb i komisji bezpośrednio odpowiedzialnych wobec tych, którym służą.
10. ADZ nie zajmują stanowiska wobec problemów spoza ich wspólnoty, ażeby imię ADZ nie zostało uwikłane w publiczne polemiki.
11. Nasze oddziaływanie na zewnątrz opiera się na przyciąganiu, a nie na reklamowaniu; musimy zawsze zachowywać osobistą anonimowość wobec prasy, radia i filmu.
12. Anonimowość stanowi duchową podstawę wszystkich naszych Tradycji, przypominając nam zawsze o pierwszeństwie zasad przed osobistymi ambicjami¹⁹.

Jan P. Hudzik zauważa, że aby zrozumieć przekaz niesiony za pomocą medium, należy również posiadać wiedzę o jego kontekstowości i zasadach funkcjonowania w ramach umowy społecznej. Taką podstawową umową społeczną dla uczestników grup wsparcia ADZ/AwR są Tradycje. Normują one kontakty ze światem zewnętrznym, szczególnie zaś z mediami (czy raczej trafniej byłoby powiedzieć: poprzez media). W tej części pracy chcę możliwie dokładnie, uwzględniając szeroki kontekst społeczny, omówić zakres Tradycji Jedenastej, podejmując te wątki, które są istotne z perspektywy wewnętrznej grupy.

¹⁹ <http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz> (16.12.2019).

Przypomnę, że Tradycja Jedenasta brzmi: „Nasze oddziaływanie na zewnątrz opiera się na przyciąganiu, a nie na reklamowaniu; musimy zawsze zachowywać osobistą anonimowość wobec prasy, radia i filmu”²⁰. Sądzę, że aby zrozumieć implikacje dotyczące praktyki (nie)uczestnictwa, należy omówić genezę tej Tradycji. Przywołana Tradycja, jak również wszystkie pozostałe, wywodzi się z ruchu AA. Zasadniczy wpływ na skonstruowanie tak brzmiących zasad normatywnych miał charakter grup AA, które składały się z osób napiętnowanych społecznie ze względu na problem z alkoholem. Przede wszystkim służyć one miały ochronie trzeźwiejących alkoholików. Jak zatem rozumieć przyciąganie? Co to jest osobista anonimowość? Przyciąganie wydaje się być zasadą działania, polegającą na rozgłaszaniu idei Programu 12 Kroków, nie zaś sylwetek samych uczestników związanych z ruchem. Osobista anonimowość polega na nierozpowszechnianiu wizerunków oraz nazwisk poszczególnych osób²¹.

Niemniej jednak wprowadzenie wspomnianej powyżej zasady wraz z jej uzasadnieniem nie oznaczało całkowitej rezygnacji z uczestnictwa w przestrzeni medialnej osób związanych z AA, często podając pseudonimy lub swoje imiona udzielali oni wywiadów opowiadając swoje piciorysy²², w które wplatali idee oraz język charakterystyczny²³ dla AA. Ponadto w przyciąganiu mieści się także – moim zdaniem – mówienie o pomocy uzyskanej we wspólnocie innym osobom na bazie własnego doświadczenia, co może przyczynić się do jej decyzji o wstąpieniu do AA/ADZ. Sądzę także, iż warto zwrócić uwagę, że zapis Tradycji Jedenastej nie został zaktualizowany o tzw. nowe media, szczególnie zaś o internet. Domyślnie przyjmuje się, że w tym przypadku obowiązują podobne zasady.

Praktyki (nie)uczestnictwa

W tej części artykułu omówię poszczególne praktyki (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej, które zaobserwowałam w trakcie badań. Skupię się na tych praktykach, które są również reprezentatywne dla innych grup wsparcia opartych o Program 12 Kroków, szczególnie dla AA, gdyż z doświadczeń tego ruchu korzystają grupy wsparcia ADZ/AwR. Praktyki (nie)uczestnictwa, które chcę omówić, to: osobiste świadectwo, plakaty i wizytówki, audycje radiowe, strona domowa Stowarzyszenia Przyszań M oraz fanpage na Facebooku.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Zob. i por.: *Dwanaście Kroków i Dwanaście Tradycji*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2016, s. 179-182, 191; *Anonimowi Alkoholicy wkraczają w dojrzałość. Krótka historia AA*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2012, s. 167-171.

²² Pojęcie piciorysu funkcjonuje w AA jako zwyczajowe określenie życiorysu alkoholika. Członek wspólnoty AA, opowiadając swój piciorys, odnosi się do przyczyn, przebiegu oraz leczenia choroby alkoholowej.

²³ I. Kaczmarczyk, *Wspólnota Anonimowych Alkoholików...*, *op. cit.*, s. 97.

Osobiste świadectwo

Podstawową praktyką (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej jest osobiste świadectwo osoby przynależącej do Wspólnoty ADZ. Najczęściej daje je osoba będąca uczestnikiem grupy wsparcia od kilku miesięcy, wykonująca własną pracę nad Programem i dostrzegająca zmianę psychologiczną, społeczną etc. Dawanie świadectwa odbywa się w rozmowie z osobą będącą – w przekonaniu lub odczuciu mówiącego – w sytuacji kryzysowej. Służy ono przedstawieniu grupy ADZ jako jednej z możliwych dróg rozwiązania kryzysu. Grupa jest przedstawiana jako zbiór ludzi dzielących się swoim doświadczeniem, siłą i nadzieją. Dzięki temu pokazywane są także inne spojrzenia na kryzys, różne możliwości jego rozwiązania. Opowiadanie doświadczeń członka ADZ może toczyć się w różnych miejscach podczas rozmów z różnymi ludźmi²⁴. Jest ono zgodne z 12 Tradycjami, a jednocześnie wpisane w 12. Krok, który brzmi: „Przebudzeni duchowo w rezultacie tych Kroków, staraliśmy się nieść posłanie innym osobom cierpiącym w dysfunkcyjnych związkach i stosować te zasady we wszystkich naszych poczynaniach”²⁵.

Chcę jednak podkreślić, że osobiste świadectwo jest także dobrowolną formą przyciągania dla osób w niej uczestniczących oraz również dobrowolną dla osób słuchających. Jednakże na mityngach można usłyszeć, że „przyrowadzanie” odbywające się na bazie osobistego świadectwa jest niejako wpisane w aktywne uczestnictwo w grupach. Często wiąże się to z przekonaniem, że w ten sposób oddaje się grupie to, co się samemu dostało. Mam tutaj na myśli szczególnie wsparcie psychiczne. Obserwując uczestników grup ADZ zauważyłam, że o skuteczności tej praktyki decydują przede wszystkim osobowość, usposobienie oraz sposób bycia danej osoby.

Inną formą osobistego świadectwa jest uczestnictwo danego członka grupy jako spikera podczas mityngu otwartego, który charakteryzuje się tym, że skierowany jest do osób będących poza wspólnotą, a zainteresowanych jej działalnością. Jego celem jest zasilenie szeregów wspólnoty nowymi członkami. Podczas mityngu otwartego spiker wygłasza swoje świadectwo dotyczące całości życia lub wybranego jego fragmentu dotyczącego danego tematu związanego z Programem 12 Kroków. Po zakończeniu prelekcji osoby znajdujące się na sali mogą zadawać pytania, dopytywać o wybrane wątki.

Plakaty i wizytówki

Plakaty i wizytówki są najczęściej wykorzystywaną praktyką (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej grup wsparcia ADZ/AwR. Kolportowanie plakatów

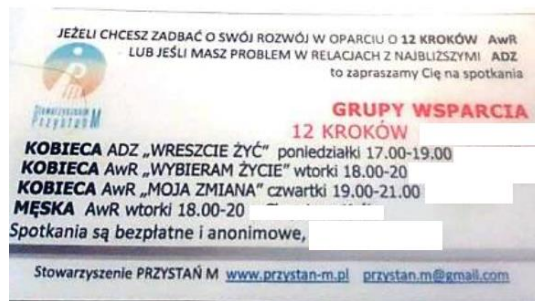
²⁴ Możliwe jest także wręczanie wizytówek z danymi teledoresowymi mityngów podczas dawania świadectwa.

²⁵ <http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz> (20.01.2020).

i wizytówek opisywane jest następująco: „Te plakaty były przez nas rozwieszane. Były ulotki, które zostawialiśmy w różnych miejscach, w bibliotekach, w kościołach, gdzieś tam na, na, na takich półeczkach, że, że, że takie, taka grupa istnieje w Bydgoszczy i że są takie miejsca, spotkania”²⁶. Narracja wskazująca, że plakaty i wizytówki roznoszą się same, związana jest – moim zdaniem – z zasadą anonimowości panującą w grupie. Pokazuje ona, że ważniejsze jest wykonanie zadania, czyli powieszenie plakatu, niż osoba dokonująca tej czynności. Zastanawiające jest zatem, kto wykonuje tego typu czynności? Najczęściej są to organizatorki grup oraz osoby uczestniczące w mityngach, a samo zadanie jest rozumiane w kategoriach służby grupie²⁷. Co powoduje, że nie jest istotne, kto rozwiesi plakat/położy wizytówkę, lecz skutek tego działania w postaci przyjścia nowej osoby na mityng.

Plakaty mają swoją stałą konstrukcję, którą dobrze ilustrują poniższe przykłady. Składają się one z informacji kierowanych do osób potencjalnie zainteresowanych uczestnictwem w mityngach. Ogłoszenie to zawiera informacje o kryzysie, w którym mogła znaleźć się osoba czytająca plakat oraz o drodze wyjścia z niego, jaką są mityngi ADZ (rys. 2). Podane są dokładne dane miejsca, w którym odbywają się spotkania grup²⁸ oraz godziny. Plakaty mogą zawierać także treści dotyczące otwierania nowych grup (rys. 3), mityngów otwartych oraz dodatkowej działalności Stowarzyszenia Przystań M.

Rysunek 1. Wizytówka

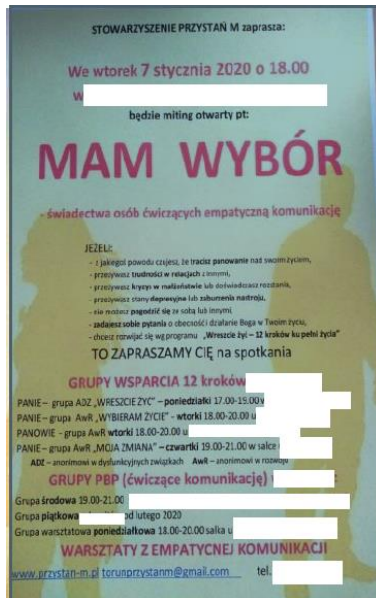
Źródło: Stowarzyszenie Przystań M.

²⁶ Cytat pochodzi z wywiadu z organizatorką jednej z grup ADZ (O1).

²⁷ Definiując pojęcie służby chciałabym zwrócić uwagę, że jest to dobrowolna działalność jednostki na rzecz wspólnoty, pozwalająca budować jej poczucie przynależności do grupy. Do służby zalicza się takie działania, jak: ustawianie stolików lub/i krzeseł, robienie herbaty, mycie kubków, rozwieszanie plakatów, otwieranie salki, zamykanie salki, prowadzenie mityngów. Por. B. Hamilton, *Początek w AA*, Media Rodzina, Poznań 1997, s. 91.

²⁸ Najczęściej są to salki przy kościołach. Wybór ten dokonywany jest ze względu na koszty oraz otwartość środowisk kościelnych na taką współpracę (choć nie jest on regułą).

Rysunek 2. Plakat mityngu otwartego

Źródło: Stowarzyszenie Przyszań M.

Rysunek 3. Plakat informujący o mityngach, źródło: Stowarzyszenie Przyszań M.

Źródło: Stowarzyszenie Przyszań M.

Wizytówki (rys.1) w grupach toruńskich rozdawane są przez osobę odpowiedzialną za ich kolportowanie wszystkim uczestnikom i uczestniczkom

mityngów, którzy noszą je w portfelach lub/i torebkach. Działanie to ma na celu rozdawanie ich jako źródła informacji osobom, które potrzebują pomocy, oraz pozostawianie ich w odpowiednich miejscach (czyli tam, gdzie to jest możliwe). Treść wizytówki jest skróconą wersją komunikatu znajdującego się na plakacie. Podobnie jak w przypadku plakatu, również tutaj nie jest istotne, kto rozdaje wizytówki, lecz ważny jest efekt tej działalności.

Audycja radiowa

Organizatorka jednej z grup powiedziała: „Byliśmy też zaproszeni kilka razy do nagrań w Radiu Maryja, więc [zastanowienie] też w jakiś sposób ten... po takich audycjach jakaś jedna czy druga osoba, która się dowiadywała, była zciekawiona takimi grupami, to przychodziła”²⁹. Rodzi się tutaj pytanie, czy zostały przekroczone wewnętrzne zasady normatywne grupy? Jaka jest granica pomiędzy przyciąganiem a reklamowaniem? Jeśli spojrzeć na przywołaną sytuację zgodnie z założeniami pochodzącymi od AA, to uczestnictwo w audycji radiowej jest zgodne z zasadą przyciągania o tyle, o ile to przedstawiciel mediów zabiega o kontakt z członkami 12-krokowych grup wsparcia, aby mogły one opowiedzieć o działalności ruchu i dać świadectwo. W przywoływanej wypowiedzi respondentki zaistniała sytuacja zgodna z wewnętrznymi zasadami. Treścią audycji radiowej jest świadectwo, czyli omówienie sytuacji kryzysowej danej osoby, jej dróg radzenia sobie z trudnościami oraz przyjrzenie się obecnemu funkcjonowaniu³⁰. Mieści się to w zasadzie przyciągania oraz w zasadzie anonimowości, gdy uczestnik grupy wsparcia będzie używał podczas audycji tylko swojego imienia, a przede wszystkim odnosił się do ideałów grupy ADZ/Programu 12 Kroków. Audycja radiowa, jak wspomniane powyżej świadectwo, plakaty, wizytówki oraz poniżej opisane praktyki (nie)uczestnictwa związane z internetem oraz *social mediami*, służy uczestnikom mityngów do rozszerzania swojej działalności, do przyciągania osób potrzebujących pomocy.

Internet: strona domowa Stowarzyszenia oraz fanpage na Facebooku

Tradycja Jedenasta, która brzmi: „Nasze oddziaływanie na zewnątrz opiera się na przyciąganiu, a nie na reklamowaniu; musimy zawsze zachowywać osobistą anonimowość wobec prasy radia i filmu³¹”, jak już wspomniałam, nie została

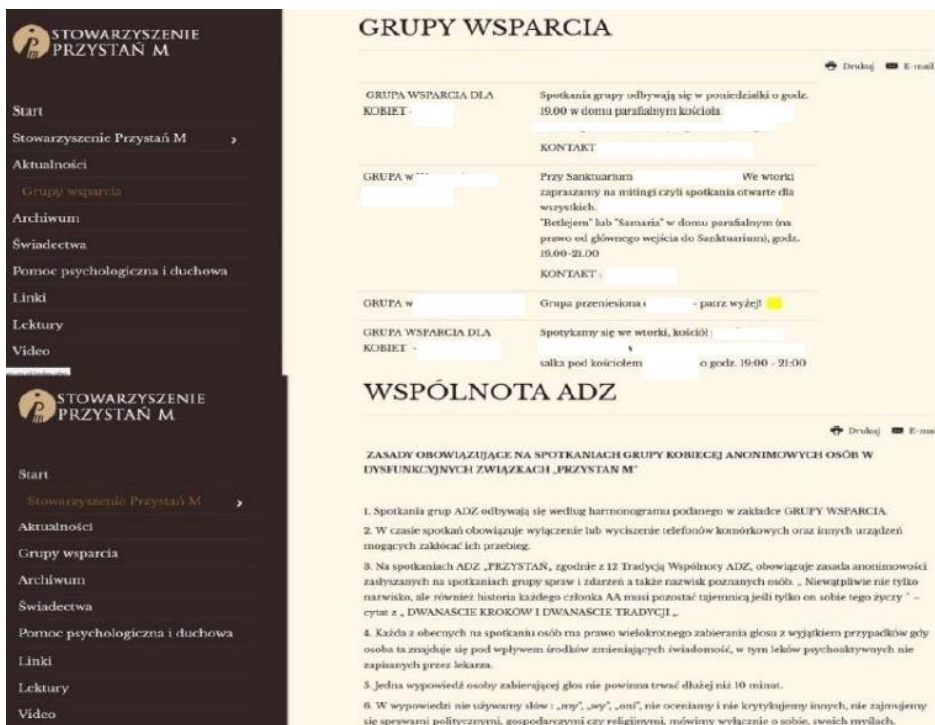
²⁹ Cytat pochodzi z wywiadu z organizatorką jednej z grup ADZ (O2).

³⁰ Por. *Dwanaście Kroków i Dwanaście ...*, op. cit., s. 181.

³¹ <http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz> (20.01.2020).

zaktualizowana o nowe media, takie jak internet oraz o *social media*. Dlatego też funkcjonowanie Stowarzyszenia Przystań M w tej przestrzeni medialnej opiera się na przyjętych wcześniej zasadach, które zostały przeniesione do 'nowej' sfery³². Jaka jest zatem zawartość treściowa strony domowej? Pod adresem <http://www.przystan-m.pl> znajdziemy następujące informacje (rys. 4): charakterystykę wspólnoty ADZ, spis grup wsparcia wraz z miejscami odbywania się mityngów, a także wiadomości związane z inną działalnością Stowarzyszenia. Informacje te są najczęściej kierowane do osób z zewnątrz, o czym świadczą wypowiedzi organizatorek dwóch grup: „Też ze strony internetowej, nieczęsto, ale zdarzają się osoby, które, które dzwonią i pytają o spotkania”³³; „Natomiast jest, jesteśmy na stronie internetowej Przystani M, więc czasem ludzie z Internetu też nas [zastanowienie] wyszukiwali”³⁴.

Rysunek 4. Print Screen strony domowej Stowarzyszenia Przystań M

Źródło: Stowarzyszenie Przystań M. (oprac. własne)

³² Podobnie też AA i NA posiadają swoje fanpage'e oraz strony domowe, na których informują o mityngach, udzielają pomocy zdalnej, sprzedają literaturę etc. Zob. <https://www.aa.org.pl>, <https://www.anonimowinarkomani.org/o-nas/informacje-o-na/> (20.01.2020).

³³ Cytat pochodzi z wywiadu z organizatorką (O1).

³⁴ Cytat pochodzi z wywiadu z organizatorką (O2).

Fanpage Stowarzyszenia Przyszań M ma 93 polubienia, które pochodzą najczęściej od osób z nim związanych. Informacje, które są udostępniane przy pomocy postów, dotyczą działalności grup wsparcia oraz pozostałych projektów wykonywanych w Stowarzyszeniu. Posty (rys. 5) dotyczące działalności grup wsparcia ADZ najczęściej komunikują o: mityngach otwartych, powstawaniu kolejnych grup, problemach bieżących w niektórych grupach itd. Ich odbiorcami są, sądząc po strukturze polubienia fanpage’u, najczęściej uczestnicy mityngów³⁵.

Rysunek 5. Posty zamieszczane na fanpage’u Stowarzyszenia Przyszań M

Źródło: Stowarzyszenie Przyszań M. (oprac. własne)

Podsumowanie

Anonimowe społeczeństwo (nie)uczestniczy w przestrzeni medialnej poprzez dwa rodzaje oddziaływań: bezpośrednie i pośrednie. Do działań bezpośrednich należy zaliczyć przede wszystkim osobiste świadectwo uczestników mityngów dawane zarówno w kontakcie interpersonalnym, jak również grupowym podczas

³⁵ Wniosek ten wydaje mi się uprawniony na podstawie danych zebranych w dotychczasowych wywiadach z uczestnikami oraz koordynatorkami poszczególnych grup. Podczas prowadzenia badań fanpage nie został podany jako źródło wiedzy o mityngach ADZ/AwR. Sądzę także, że oddziaływanie wiadomości o mityngach ADZ/AwR może być mniejsze niż np. w AA (1,1 tys. polubień fanpage’u – 20.01.2020), gdyż AA funkcjonuje w świadomości odbiorców przekazów medialnych w dużo większym stopniu, ze względu na to, że pomaga wyjść z uzależnienia, które jest postrzegane jako zagrożenie dla zdrowia i życia.

mityngów otwartych. Pośrednimi oddziaływaniami są wieszanie plakatów, zostawianie wizytówek, udział w audycjach radiowych oraz prowadzenie strony domowej Stowarzyszenia Przystań M oraz fanpage na Facebooku. Charakterystycznymi cechami niebezpośredniego (nie)uczestnictwa w przestrzeni medialnej są: docieranie do możliwie dużej grupy docelowej, pozostawianie drogi do świadomego wyboru potencjalnym uczestnikom oraz przekonanie, że to nie „my” się reklamujemy, lecz informujemy/przyciągamy³⁶. Przekonanie to zostało zbudowane na podstawie wewnętrznego stosunku do praktyk (nie)uczestnictwa opartego przede wszystkim na anonimowości, zasadzie przyciągania – które to wynikają z Tradycji 11 i 12 – oraz na niesieniu przesłania o zdrowieniu do osób cierpiących (12. Krok). Sądzę, że stosunek ten polega na chronieniu dotychczasowej grupy odbiorców, która przynależy do kategorii osób stygmatyzowanych społecznie, posiadających wiedzę i umiejętności, które mogłyby przysłużyć się innym osobom do ułatwienia funkcjonowania w strukturze społecznej. Dlatego też, co wykazała powyższa analiza, celem wszelkich działań związanych z (nie)uczestnictwem w przestrzeni medialnej jest poszerzenie strefy oddziaływania i wpływów, które mogą przyczynić się do zwiększenia się liczby uczestników grup wsparcia. Budowa poszczególnych mediów skonstruowana została w następujący sposób: czy potrzebujesz pomocy? Kim jesteśmy? Jak działamy? Gdzie możesz nas znaleźć? Taka droga uczestnictwa w przestrzeni medialnej generuje wewnętrzny stosunek do mediów, które są akceptowane o tyle, o ile przestrzegają wewnętrznych reguł oraz służą rozprzestrzenianiu idei grupy wsparcia³⁷. Przyjęta w grupach wsparcia postawa wobec mediów zgodna jest z tym, jak na początku artykułu zdefiniowałam termin medium, sięgając do publikacji J. P. Hudzika *Wykłady z filozofii mediów...* Jednakże nastawianie do przestrzeni medialnej, jako złożonej i dynamicznej struktury, jest ambiwalentne. Anonimowe społeczeństwo uczestniczy w nim dzięki znormalizowanym praktykom, starając się przy tym zachować możliwy dystans do wielości bodźców, która determinuje odbiór komunikatu. Oddziaływanie determinujące decyzję o przyłączeniu się/nieprzyłączeniu się do danej grupy wsparcia pozostawia osobom zainteresowanym lub poszukującym pomocy. Często bowiem w środkach masowego przekazu komunikat medialny jest budowany w taki sposób, by oddziaływać podprogowo na odbiorcę, czego grupy wsparcia starają się nie robić. Dążą raczej, jak przekonują badani, do wzbudzenia ciekawości i zainteresowania uczestnictwem. Uczestnictwo takie można nazwać świadomym działaniem w przestrzeni medialnej bez przyjmowania odpowiedzialności za jego efekty.

³⁶ Reklamowanie w rozumieniu uczestników grup wsparcia jest działaniem nachalnym, służącym przekonaniu danej osoby do reklamowanego produktu za wszelką cenę. Natomiast informowanie/przyciąganie jawi się tutaj jako działanie dające wolność wyboru odbiorcy, czy chce skorzystać z danej propozycji.

³⁷ Por. *Dwanaście Kroków i Dwanaście...*, op. cit., s. 179-181.

Bibliografia

- Anonimowi Alkoholicy. Opowieść o tym, jak tysiące mężczyzn i kobiet wyzdrowiało z alkoholizmu*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2018.
- Anonimowi Alkoholicy wkraczają w dojrzałość. Krótka historia AA*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2012.
- Beattie M., *Koniec współzależnienia. Jak przestać kontrolować życie innych i zacząć troszczyć się o siebie*, Media Rodzina, Poznań 2003.
- Cierpiątkowska L., *Alkoholizm. Przyczyny. Leczenie, profilaktyka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2000
- Davey-Rothwell M. A., Kuramoto S. J., Latkin C. A., *Social Networks, Norms, and 12-Step Group Participation*, „The American Journal of Drug and Alcohol Abuse”, 2008, nr 34, s. 185-193.
- Dwanaście Kroków i Dwanaście Tradycji*, Fundacja Biuro Służby Krajowej Anonimowych Alkoholików w Polsce, Warszawa 2016.
- Fróis C., *The Anonymous Society. Intensity, Transformation and Anonymity in 12 Step Associations*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2009.
- Goffman E., *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Hamilton B., *Początek w AA*, Media Rodzina, Poznań 1997.
- Hudzik J. P., *Wykłady z filozofii mediów. Podstawy nauki o komunikowaniu*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2017.
- Kaczmarczyk I., *Wspólnota Anonimowych Alkoholików w Polsce. Alkoholowe dno i co to znaczy trzeźwieć*, ENETIA Wydawnictwo Psychologii i Kultury, Warszawa 2008.
- Mikołajczyk B., *Dwanaście anonimowych kroków donikąd*, „Zeszyty Naukowe Uczelnianej Rady Doktorantów Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego”, 2013, nr 1, s. 27-41.
- Mullins J. W., *Spirituality and The Twelve Steps*, „International Journal of Applied Psychoanalytic Studies”, 2010, nr 7(2), s. 152-160.
- Room R., *Alcoholics Anonymous as Social Movement*, [w:] *Research on Alcoholics Anonymous. Opportunities and Alternatives*, B. S. McCarty, W. R. Miller (red.), Rutgers Center of Alcohol Studies, New Brunswick 1997, s. 167-187.
- Sandoz J., *Finding God through the Spirituality of the 12 Steps of Alcoholics Anonymous*, „Religions”, 2014, nr 5, s. 948-960.
- Wnuk M., *Rola religijności dla nadziei Anonimowych Alkoholików*, „Polskie Forum Psychologiczne”, 2008, nr 13 (1), s. 33-49.
- Young B. L., Timko Ch., *Benefits and Costs of Alcoholic Relationships and Recovery Through Al-Anon*, „Substance Use & Misuse”, 2015, nr 50, s. 62-71.

Źródła internetowe

- <http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz>
<https://www.aa.org.pl>
<https://www.anonimowinarkomani.org/o-nas/informacje-o-na>
<http://www.multimedia.univ.rzeszow.pl/?p=1156>

The Anonymous Society. On the Attitude to Media of Support Groups Based on the 12 Steps and 12 Traditions Program

Summary

In my article I am writing about the attitude of The Anonymous Society to media. I am using theoretical conceptions of media and media space. In analyzing specific practices of (non)participation in media space, I refer to the theoretical understanding of media proposed by Jan P. Hudzik and the term “media space” as used by Marta Wrońska. I also discuss normative internal attitudes to media, and study 12 Traditions as determining one’s contact with and through media. I then discuss specific practices and demonstrate their scheme of operation within and outside anonymous society.

Keywords: attitude to media, 12 Steps Groups, anonymity